

mr. Selma Graca

CJELOŽIVOTNO UČENJE I NJEGOV ZNAČAJ S OSVRATOM NA DUHOVNI ASPEKT U ISLAMSKIM IZVORIMA

UVOD

Hvala Uzvišenom Allahu na svim blagodatima, salavat i selam na posljednjeg Božijeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s., njegovu proricu, ashabe i sve sljedbenike do Sudnjeg dana. Amin

Koncept cjeloživotnog učenja je nastao kao posljedica narastajućih potreba za većom količinom znanja, jer postojeća znanja postaju nedovoljna ili su zastarjela. Ono je temeljeno na stalnom pristupu učenju i obrazovanju u smislu stjecanja novih znanja potrebnih novim društvenim prilikama, novoj poziciji u radu i društvu znanja, odnosno učešću u društvu (Dautović, 2013).

Učenje, školovanje, sticanje znanja i njegova primjena u praksi su ibadet, također. A u hadisu koji prenosi Aiša, radijallahu anha, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Budite postojani ili se trudite da dostignete taj stepen. Uz to, znajte da nikog od vas neće sama njegova djela uvesti u Džennet i da je Allahu najdraže ono djelo koje se ustrajno čini, pa makar bilo i neznatno." (Buharija i Muslim).

CJELOŽIVOTNO UČENJE

„Cjeloživotno učenje definira se kao aktivnost učenja tije-

kom života s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, građanske, društvene i poslovne perspektive. Cjeloživotno učenje podrazumijeva:

Stjecanje i osuvremenjivanje svih vrsta sposobnosti, interesa, znanja i kvalifikacija od predškole do razdoblja nakon umirovljenja. Promicanje razvoja znanja i sposobnosti koje će omogućiti građanima prilagodbu »društvu znanja« i aktivnom sudjelovanju u svim sferama društvenog i ekonomskog života, te na taj način utjecanje na vlastitu budućnost.

Uvažavanje svih oblika učenja: formalno obrazovanje (npr. tječaj na fakultetu), neformalno obrazovanje (npr. usavršavanje vještina potrebnih na radnom mjestu), i informalno obrazovanje, međugeneracijsko učenje (razmjena znanja u obitelji, među prijateljima).“ (Maravić 2003: 34)

U izvještaju pod nazivom *Prema društvima znanja* (UNESCO, 2005) se ističe da je cjelo životno obrazovanje preduslov “razvoja shvaćenog u terminima adaptabilnosti i autonomije, kao i sredstvo za osiguranje dijeljenja i protoka znanja širom svijeta” što se multipliciranim odnosom ka znanju “posmatra kao stub koji podržava tranziciju ka istinskim društvima znanja koja otvaraju nove mogućnosti humanizacije procesa globalizacije”. Tako se UNESCO u evropskom obrazovnom prostoru smatra inicijatorom i kreatorom koncepta za cjeloživotno obrazovanje. Sve članice Vijeća Evrope su postigle visok stepen saglasnosti u zajedničkim interesima pa su tako svoje nacionalne strategije prilagodile koncepciji UNESCO-a donoseći “zakonske propise koji su usmjereni ka prevladavanju tradicionalne krutosti formalnog sistema obrazovanja i otvaranju prostora za dostupnost obrazovanja svim starosnim kategorijama i svim društvenim slojevima.” (Savićević 2000:60)

„Cjeloživotno učenje je i neka vrsta “druge šanse” za unapređivanje temeljnih vještina i nudi mogućnost učenja na naprednijim stupnjevima. Sve to znači da formalni sustav mora postati otvorenijim i fleksibilnijim kako bi mogućnosti za cjeloživotno učenje bile skrojene prema potrebama učenika ili potencijalnih učenika.” (Maravić 2003: 34)

Cjeloživotno učenje je nadograđivanje različitih znanja i vještina tokom života, bilo iz ličnih ili profesionalnih razloga. To je zapravo kontinuirani proces učenja koji počinje od rođenja, pa sve do naše starosti, uključujući sve oblike učenja u svim životnim okolnostima kao npr. učenja iz porodice, zajednice, škole, raznih situacija iz života, radnog mjesta itd.

Koncept cjeloživotnog učenja, kao moderni trend društva znanja, unutar kojeg treba tražiti i cjeloživotno obrazovanje, je nastao kao posljedica narastajućih potreba za većom količinom znanja, jer postojeća znanja postaju nedovoljna ili su zastarjela. Ono je temeljeno na stalnom pristupu učenju i obrazovanju u smislu stjecanja novih znanja potrebnih novim društvenim prilikama, novoj poziciji u radu i društvu znanja, odnosno učešću u društvu. (Dautović, 2013)

U devedesetim se u Evropi afirmira cjeloživotno učenje kao politika koja odgovara na probleme ekonomske krize i povećane nezaposlenosti. (Žiljak,

2005)

Na tragu cjeloživotnog obrazovanja prepoznaju se tri međusobno povezana oblika obrazovanja:

- **formalno obrazovanje** – Evropska komisija (2001) opisuje formalno obrazovanje kao “učenje koje se odvija u nekoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, koje je strukturirano u pogledu ciljeva, vremena i zahtjeva učenja, te koje vodi ka certificiranju.” (Evropska komisija: Stvoriti evropski prostor za cjeloživotno učenje, 2001: 33)
- **neformalno obrazovanje** – “Učenje koje se ne odvija u obrazovnim ustanovama ili srednjim strukovnim školama i za koje se obično ne dobija certifikat. Istovremeno je sistematično (u pogledu ciljeva i sredstava učenja). Sa stajališta učenika usmjereno je izvjesnom cilju.” (Evropska komisija: Stvoriti evropski prostor za cjeloživotno učenje, 2001. 33)
- **informalno obrazovanje** – “Učenje koje se odvija u svakodnevnom životu, na random mjestu, u obiteljskom krugu, ili u slobodno vrijeme. Ono nije (u smislu ciljeva učenja, vremena ili poticanja učenja) strukturirano i u pravilu ne vodi ka certificiranju. Informalno učenje može biti ciljano, ali je u većini slučajeva nenamjerno, nesvjesno.” (Evropska komisija: Stvoriti evropski prostor za cjeloživotno učenje, 2001: 35)

Procesi obrazovanja protiču uvijek kao zajednička igra formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja, smatra Mack (2007). Sva tri oblika obrazovanja nude se kao mogući pristup poticanju prevazilaženja nejednakosti. „Budući da obrazovanje predstavlja odlučujući resurs vođenja života, a da neznatno i nedovoljno formalno i informalno obrazovanje podrazumijeva visoki rizik od socijalnog izopćenja, slabije šanse za uspješnu profesionalnu integraciju, za samostalno vođenje života i sudjelovanje u društvu, ovdje se radi ne samo o obrazovno-političkom, nego, također, o socijalno-političkom problem.“ (Mack 2007: 116)

Zato je nužno na put uvođenja cjeloživotnog obrazovanja krenuti zajedno jer je to, kako i sam Memorandum najavljuje, siguran put napretka:

- u izgradnji društva koje nudi jednake mogućnosti pristupu kvalitetnom obrazovanju svim građanima tokom čitavog života, te društva u kojem je pružanje obrazovanja i usavršavanja prva i glavna potreba i zahtjev pojedinaca;
- u prilagođavanju načina pružanja obrazovanja i usavršavanja, te načina organizacije službenog radnog vremena, tako da ljudi mogu sudjelovati u trajnom procesu obrazovanja tokom čitavog života, odnosno da svako u svom životu može kombinirati učenje, rad i obiteljski život;
- u postizanju višeg ukupnog nivoa obrazovanja i kvalifikacija u svim sektorima, u osiguravanju visoko kvalitetnog obrazovanja i usavršavanja te istovremeno, u osiguravanju da znanje i sposobnosti ljudi budu u skladu s promjenama zahtjeva na poslu, organizacijom rad-

nog mjesta, metodama rada itd.;

- u poticanju i pripremanju ljudi za aktivnije sudjelovanje u svim područjima modernog javnog života, posebno u društvenom i političkom životu na svim nivoima djelovanja zajednica, uključujući i vođenje politike na evropskom nivou.“ (Memorandum o cjeloživotnom učenju, Bruxelles, 2000: 5)

CJELOŽIVOTNO UČENJE I DRUŠTVO ZNANJA

„U društvu znanja pristup mogućnostima stjecanja potrebnog znanja, vještina i kompetencija bitan je za društveni napredak i rad.“ (Keeley 2009: 19)

„Nekako uporedo sa kandidiranjem cjeloživotnog obrazovanja u evropskim obrazovnim krugovima se javlja i konstrukt *društva koje uči*, odnosno, *učeećeg društva* pa su ovi pojmovi postali temeljni u raspravama teorijske i političke naravi u brojnim memorandumima i dokumentima koje je „iznjedrilo“ evropski obrazovni prostor.

Trendovski termin *Društvo koje uči* se počeo koristiti na različite načine i u različitim prilikama a podrazumijeva sljedeće sadržaje: razvoj pojedinca, planirane reforme obrazovnog sistema, odnose tržišta i obrazovanja. Uzrokovalo je to da se *društvo koje uči* tretira kao konfuzna i zbunjujuća zamisao.“ (Jarvis 2003: 26, 27)

Društvo koje uči je društvo za generacije koje će doći, a to je proces koji se može postići sveobuhvatnom obrazovnom politikom, na način da im se olakša transfer, odnosno, prihvata znanja, sposobnosti i vještina, da se napravi snažnija veza obrazovanja i ekonomije, da se osnaže investicije u obrazovanje, da se osigura (trajno) finansiranje cjeloživotnog obrazovanja. Jer zahtjeve poput novih učenja, odnosno različitih kvantitativnih i kvalitativnih oblika i aktivnosti učenja podrazumijevaju i promjene u filozofiji finansiranja obrazovanja, u kojem se nameće potreba da dio sveukupnog finansiranja obrazovnih djelatnosti i da na teret vanbudžetskih, odnosno privatnih nosioca ekonomske moći.

Evropski obrazovni brend- „Društvo koje uči“, osim što je bio promoter razvoja ličnosti, reformi obrazovnih sistema, odnosa obrazovanja i ekonomije, snažno je utjecao i na kreatora obrazovnog evropskog prostora koji su, s ciljem promocije pomenutog brenda, godine 1996. donijeli (Evropski parlament Vijeće EU) odluku da pomenutu 1996. Godinu proglaše za Godinu cjeloživotnog učenja.

Da bi društvo znanja, odnosno društvo koje uči bilo dostupno nacionalnim obrazovnim sistemima, moraju se istražiti utjecaji novih tehnoloških dostignuća na razvitak, njihov razvitak i spremnost na promjene, na nova znanja, sposobnosti i vještine kako bi se obrazovnje kroz njegove vanjske ciljeve lakše povezivala sa ekonomskim zahtjevima, te postavilo obrazovno tržište koje će snažnije utjecati i na nužne reforme obrazovnih sistema.

Društvo znanja, o kojem je riječ, zahtijeva od pojedinca da izgrađuje sistem (trajnog) cjeloživotnog obrazovanja u kojem će, s jedne strane, morati "učiti znati", "učiti činiti", "učiti zajedno živjeti" i "učiti biti" (Delors, 1998), a sa druge se moraju „naučiti učiti“ u procesu samopodučavanja, odnosno, samovrjednovanje samonaučenog.

Delors je to „učeće društvo“ definirao kroz četiri tipa učenja među kojima postoje brojne zajedničke tačke što u konačnici ta četiri temeljna tipa učenje čine jednom cjelinom. Delors je tu cjelovitost učenja vidio kroz: *učiti znati*-interdisciplinarnost, holistički pristup, definiranje problema, orijentiranost na budućnost..., *učiti činiti* - primjena znanja, suočavanje s problemima, donošenje odluka, odgovorno i odlučno djelovanje..., *učiti živjeti zajedno* - saradnja, uvažavanje drugih, zajednička odgovornost, lokalno i globalno djelovanje... i *učiti biti* - tolerancija, demokratičnost, odgovornost, komunikativnost, solidarnost (Delors, 1998). Te ključne osposobljenosti su nazvane „obrazovne potpore“ koje se osiguravaju cjeloživotnim obrazovanjem («učiti znati», «učiti činiti», «učiti zajedno živjeti» i «učiti biti») ako jesu naznačene u Izvještaju iz 1996. Od UNESCO-og Međunarodne komisije za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće.

ČETIRI POTPORE OBRAZOVANJA:

- a) *učiti znati* (interdisciplinarnost, holistički pristup, definiranje problema, orijentiranost na budućnost...),
- b) *učiti činiti* (primjena znanja, suočavanje s problemima, donošenje odluka, odgovorno i odlučno djelovanje...),
- c) *učiti živjeti zajedno* (saradnja, uvažavanje drugih, zajednička odgovornost, lokalno i globalno djelovanje...) i
- d) *učiti biti* (tolerancija, demokratičnost, odgovornost, komunikativnost, solidarnost...).

Svi oni koji žele učiti, koji žele povećati svoja znanja, sposobnosti, vještine i navike i prilagoditi ih okruženju, trebaju znati kako stvoriti i iskoristiti mogućnosti za učenje (kroz cjeloživotno učenje) cijeli svoj život. Proces obrazovanja je dug i trajan, pa u želji da isto uspije, nužno je uključiti četiri pristupa (tipa) učenja koji će biti podrška znanju kroz cijeli život. (Delors 1998: 95)

a) Učiti znati

“U pitanju je usvajanje instrumenata znanja koje se može smatrati, s jedne strane, životnim *sredstvom* (omogućavanje shvatanja okruženja kako bi se razvila umijeća, posebno komunikacije, da li se živjelo dostojno čovjeku), odnosno, *ciljem* (*razumijevanje, otkriće*), a ne usvajanje već propisanih znanja. S obzirom na to da znanje nije jednoobrazno, te da je uz to promjenjivo, nije moguće poznavati sve. Od brojnih uže stručnih znanja, nameće se potreba pojedincu da stekne i brojna opća znanja (jezika, komunikacija) i iz drugih

područja razvijajući sposobnosti, prije svih, govorne komunikacije. To se odnosi i na pamćenje koje se, smatra Delors, mora vježbati od djetinjstva, a da se u školskim kurikulumima zadrže dijelovi programa koji baštine tradicionalne vrijednosti, a da je potrebno učiti „kako se usredotočiti“ što bi u konačnici moglo poprimiti ugodne situacije poput igre, zabave, korisnih radnji, planinarenja, itd. U dvosmjernoj interakciji (između konkretnog i apstraktnog) nužno je vježbati sposobnosti, naročito mišljenja, zatim stjecati znanja u trajnom procesu i oplemenjivati ih raznovrsnim iskustvima.

Smjernice: učiti znati, objedinjavanjem dovoljno širokog općeg znanja sa mogućnošću dubinskog izučavanja malog broja predmeta. To ujedno znači i učiti učiti, kako bi se iskoristile mogućnosti koje obrazovanje pruža cijelog života.“ (Delors 1998: 108)

b) Učiti činiti

“U spoju dvaju konstrukta, učiti znati i učiti činiti (što je pitanje školovanja) treba tražiti puteve spoznaja kako u praksi primijeniti naučeno? Tehnološki razvoj u svim sferama i djelatnostima nužno uključuje promjenu znanja (kompetencija) kako bi se zadovoljili novi, proizvodni procesi. Pocesi proizvodnje (poslodavci) trebaju stručne, kreativne uposlenike, spremne na saradnju i timski rad, sa inicijativom i spremne na rizik i rješavanje konflikta, pa ako sve (ili nešto od toga) nedostaje, onda je nužno otvoriti procese poduke (ili samopoduke).

Smjernice: učiti činiti, kako bi se postigle ne samo stručne kvalifikacije, nego i kompetencije snalaženja u raznim situacijama kao i za timski rad. To ujedno znači i učiti činiti u kontekstu raznolikog, društvenog i radnog iskustva mladih ljudi, koje može biti neformalno (kao posljedica lokalnog ili nacionalnog konteksta), ili formalno, koje uključuje predmete u kojima bi se izmjenjivalo učenje s radom.“ (Delors 1998: 108)

c) Učiti živjeti zajedno

“U sveukupnosti evropskog obrazovnog prostora problemi etničkih grupa su na vrhu ljestvice. U svijetu prepunog nasilja, iluzorno je graditi preveliku nadu na tragu ljudskoga napretka, jer je historija ljudske civilizacije opterećena sukobima, pa taj strah je novim uslovljenostima (faktorima) povećan. Zato se u prilogu Delors osvrće na dva kompatibilna puta ka ljudskoj sreći i zadovoljstvu, s jedne strane, put ka „postupnom otkrivanju drugih“, a sa druge, jedinstvo univerzalnih ljudskih vrijednosti, zajedničkih ciljeva, interesa što je, zasigurno, put mogućih rješavanja nagomilanih problema. Stoga bi se zadaci obrazovanja temeljili na učenju i poučavanju kako o ljudskim razlikama, tako i razvoju svijesti o zajedničkim nitima koji ih vezuju, kao i njihovoj međuovisnosti. U traganju za razumijevanjem drugih i drugačijih, nužno moramo poznavati sebe, a poštivanje drugih i drugačijih nema alternativu. To učenje univerzalnih ljudskih vrijednosti mora početi rano, kroz školski kurikulum, na svim obrazovnim nivoima, od predškolskog do uni-

verzitetskog, zatim kroz zajedničke projekte, radionice, sportske i kulturne aktivnosti.

Smjernice: učiti živjeti zajedno, poticanjem razumijevanja drugih ljudi i poštovanjem međuovisnosti – saradnjom na zajedničkim projektima i učenjem rješavanja sukoba – u duhu poštovanja za vrijednosti pluralizma uzajamnog razumijevanja i mira.“ (Delors 1998: 108)

d) Učiti biti

“Četvrta potpora – učiti biti je proces razvoja višestrane ličnosti, ono promovira toleranciju, demokratičnost, odgovornost, komunikativnost, solidarnost što se uglavnom stječu obrazovanjem koje pridonosi višestranom razvoju ličnosti (duha i tijela), razvoju inteligencije, senzitivnosti, smisla za ljepotu, osobne odgovornosti i duhovnih vrijednosti.

Obrazovanje podržava i razvija samostalno kritičko mišljenje i daje potporu u donošenju vlastitih stavova, kako bi pojedinci bili kadri odgovoriti zahtjevima okoline, te samostalno odlučiti što im je činiti u životnom okruženju, u raznim životnim prilikama. Obrazovanje osigurava svakom ponasob da rješava vlastite probleme, donosi vlastite odluke i snosi vlastitu odgovornost. To je i temeljna uloga obrazovanja koja se naslanja na pojedince kojima se osigurava sloboda kretanja i mišljenja, sloboda u prosuđivanju i osjećanjima, koja je neopodna u razvoju postignuća i talenta (ukoliko je to moguće) zadržavajući kontrolu na vlastitim životom.

Smjernice: učiti biti, kako bi se bolje razvijala osobnost i bilo u stanju djelovati samostalnije, utemeljenije i odgovornije. S time u vezi, obrazovanje ne smije zanemariti nijedan aspekt osobnog potencijala: pamćenje, zaključivanje, osjećaj za lijepo, tjelesne mogućnosti i komunikacijske sposobnosti“ (Delors 1998: 108)

“Svakako da se pristup pitanjima koje tretira održivi razvoj iz ranih devedestih prošloga stoljeća u mnogome promijenio, uzrokovano prije svega neefikasnosti u primjeni temeljnih odrednica poput one što su protkane pukom brigom za budućnost generacija. Te promjene se osjete u novim, pedagoškim dimenzijama koje su se kroz učenje (obrazovanje), odnosno njegove oblike (formalno, neformalno, informalno) nametnule životnim (održivim) potrebama za opstanak života, za opstanak eko sistema. Na to upućuje i Novalić, koji kaže da održivi razvoj osigurava izdržljivost (održivost) prirodne okoline, ali i socijalnu izdržljivost (održivi razvoj).“ (Novalić 2003: 98)

Novi pristup, za razliku od onoga iz devedestih, pretpostavlja snažnije učešće pedagoških dimenzija, pedagoških aspekata s ciljem uspostavljanja efikasnijeg sistema obrazovanja za održivi razvoj.

„Godine 1996., zemlje članice OECD-a prihvaćaju strategiju o ostvarivanju cjeloživotnog učenja za sve kao temu svog petogodišnjeg mandata od 1997. do 2001. godine.“ (Rizvi i Lingard 2006.; U Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih-Zagreb, 2010: 75)

“Cjeloživotno učenje je, uprkos različitim shvaćanjima tog pojma, ipak, prihvaćeno u svojoj neoliberalnoj konstrukciji. Svrha cjeloživotnog obrazovanja viđena je kao priprema ljudi za rad i život, kao što je vidljivo u dokumentima OECD-a: Ekonomija znanja (OECD, 1996-a) i Cjeloživotno učenje za sve (OECD, 1996-b). U tim dokumentima svrha obrazovanja je u tome da kod ljudi stvori pretpostavke i sklonost za obrazovanje tokom cijelog životnog ciklusa.” (Rizvi i Lingard 2006; u Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih Zagreb, 2010: 75).

“Naglasak je na unaprjeđivanju ranog obrazovanja s više individualiziranih programa, stvaranju boljih veza učenja i rada, preispitivanju uloge različitih dionika u obrazovnom procesu (države, porodice itd.), te potrazi za novim resursima za cjeloživotno učenje.” (Gonzci 2006: 108; u Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih Zagreb, 2010: 75)

„Glavni cilj društva znanja mora biti utemeljivanje društva na stvaranju novog i primjeni postojećeg znanja, a kvaliteta obrazovanja se mora mjeriti upotrebljivošću naučenih znanja, vještina, stavova i navika potrebnih za uspješno djelovanje u složenim uvjetima razvijenog društva.“ (Mikelić, Pre-radović 2009: 154)

„Eksplicitno se najopćenitiji dugoročni ciljevi obrazovanja i odgoja u razvijenim zemljama definiraju kao unaprjeđivanje glavnih dimenzija nacionalnog razvoja; razvoja ljudi, te gospodarskog, političkog, kulturnog i ekološkog razvoja, a usvrhu poboljšavanja kvalitete života svih slojeva stanovništva (Pastuović 2006: 424)

IZAZOVI I PROMJENE U DRUŠTVIMA ZNANJA

“Današnja Europa prolazi kroz promjenu po obimu i značenju sličnu i ndustrijskoj revoluciji. Digitalna tehnologija mijenja svaki vid života ljudi, dok bi bio tehnologija jednog dana mogla promijeniti i sam život. Trgovina, putovanja i komunikacija na svjetskoj razini ljudima šire kulturne horizonte, te mijenjaju način međusobne ekonomske konkurencije. Moderni život pojedincima pruža veće prilike i mogućnost izbora, ali isto tako i veći rizik i nesigurnost. Ljudi imaju mogućnost prilagoditi se različitim načinima života, ali su, također, jednako odgovorni za krojenje vlastitog života. Sve više ljudi dulje vremena se obrazuje i usavršava, ali se time produbljuje jaz između onih koji su dovoljno kvalificirani da se održe na površini i onih koji su nepovratno postrance. Evropsko stanovništvo, također, ubrzano stari. Ta će činjenica promijeniti sastav radne snage te prohtjeve u društvenim, zdravstvenim i obrazovnim uslugama. Posljednja, ali ne manje važna, činjenica je da europska društva postaju međukulturni mozaici. Ova raznolikost sadržava ogroman kreativni i inovacijski potencijal u svim sferama života.

Ovaj Memorandum ne može pružiti detaljnu analizu gore ukratko navedenih promjena. Ipak, one su sastavni dio cjelokupne tranzicije prema društvu znanja, čija je ekonomska osnova proizvodnja i razmjena nematerijalnih dobara. U ovakvoj vrsti socijalnog svijeta, prioritet ima pristup najnovijim

informacijama, znanju i vještinama. U društvima znanja, ljudi su sami vodeći sudionici. Ljudska je sposobnost dolaziti do znanja i inteligentno i učinkovito ga primjenjivati, što je najvažnije, na stalno nov način. Da bi se ova sposobnost do kraja razvila, ljudi trebaju htjeti uzeti vlastite živote u svoje ruke i, ukratko, postati aktivni građani. Cjeloživotno učenje i usavršavanje je najbolji način da svatko pojedinačno prihvati izazov promjene." (Memorandum o cjeloživotnom učenju, Bruxelles 2000: 8)

KONTINUITET UČENJA TOKOM ŽIVOTA

Znanje, vještine i razumijevanje koje steknemo kao djeca ili mladi ljudi u porodici, školi, nausavršavanju i na fakultetu neće doživotno trajati. Aktivan nastavak učenja i u zrelim godinama je neobično važan vid primjene cjeloživotnog učenja u praktičnom životu, no ipak, predstavlja samo dio cjeline. Cjeloživotno učenje smatra se neprekinutim kontinuitetom "od kolijevke do groba". Bitan je preduvjet visoko kvalitetno osnovno obrazovanje za sve, od djetetovih najmlađih dana i nadalje. Osnovno obrazovanje, nakon kojega slijedi usmjereno obrazovanje i usavršavanje, trebalo bi opremiti mladog čovjeka novim vještinama potrebnim ekonomijama utemeljenima na znanju. Također, bi trebalo osigurati da se "naučilo učiti", teda bi se stekao pozitivan stav prema učenju. Ljudi će dosljedno planirati aktivnosti učenja tijekom čitavog života, samo ako žele učiti. To znači da neće htjeti nastaviti proces učenja ako je njihovo iskustvo učenja u ranom životu bilo neuspješno i ako su ga doživljavali na negativan način.

Osobna motivacija za učenje, te raznolikost mogućnosti obrazovanja, osnovni su uvjet za uspješnu primjenu cjeloživotnog učenja. Zbog toga je ključno podići potražnju za obrazovanjem, a isto tako i ponudu, posebno za one kojima je obrazovanje i usavršavanje do sada donijelo najmanje koristi. Svako bi trebao moći slijediti način obrazovanja koji jesam izabrao, umjesto da bude primoran slijediti naprijed određeni put prema zadanom cilju. To znači, jednostavno, da bi se sustav obrazovanja i usavršavanja trebao prilagoditi potrebama pojedinca, a ne obrnuto. (<http://www.hzpou.hr/stranice/3/21-100.pdf>)

CJELOŽIVOTNO UČENJE U ISLAMSKIM IZVORIMA

U svijetu se danas donose brojne deklaracije, memorandumima, pišu mnogobrojni dokumenti i razrađuju planovi sprovođenja cjeloživotnog učenja u školama, na fakultetima i univerzitetima, na radnim mjestima, a sve to kako bi znanje koje se stiče moglo da ide u korak sa naučnim, tehničkim, tehnološkim i ekonomskim dostignućima. I to ima svoje prednosti. Ali su one ovosvjetske, a samim tim i prolaznog karaktera.

Islam, kao što je ponudio model rješenja u svim situacijama ovoga svijeta, ima model i podsticaj za iznalaženje problema i po ovom pitanju. Dakle, termin cjeloživotno učenje, islamu nije stran i nepoznat. Prvi objavljeni ajeti

poslaniku Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, su, između ostalog, i podsticaj za učenje, za sticanje znanja, pravog i konstruktivnog, od koje će svaki pojedinac imati koristi na oba svijeta. Allah, dž.š., je rekao: "Uči, u ime Gospodara tvoga koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Uči, plemenit je Gospodar tvoj, koji podučava peru, koji čovjeka podučava onome što ne zna. (El-'Aleq, 1-5)

Termin *istikamet* u islamu označava ustrajnost u vjeri, istrajnost u *ibadetu*. Učenje, školovanje, sticanje znanja i njegova primjena u praksi su *ibadet*, također. A u hadisu koji prenosi Aiša, radijallahu anha, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Budite postojani ili se trudite da dostignete taj stepen. Uz to, znajte da nikog od vas neće sama njegova djela uvesti u Džennet i da je Allahu najdraže ono djelo koje se ustrajno čini, pa makar bilo i neznatno." (Buharija i Muslim). Komentirajući gornji hadis, Ibnul-Kajjim el-Dževzije, između ostalog, rekao je: "Istikamet znači postojanost i ispravnost u namjeri (nijjetu), riječima i djelima, i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nas upozorava da je taj stepen teško dostići, pa kad je tako, neka se onda vjernici trude da budu blizu tog stepena, kao onaj koji gađa u metu, pa ne pogodi u centar, već pored njega."

Allah, dželle ša'nuhu, kaže: "...a vama je dato samo malo znanja. (El-Isra', 85) Razmišljanje i razumijevanje ovog ajeta svakom pojednicu, ma koliko znanja i zvanja imao, daje do znanja da je to samo kapljica u moru nauke i da postoji još mnogo toga što nije naučio i što ne zna. S jedne strane je to izazov, a sa druge to je brana od oholosti, koja može ponekad čovjeka, koji postiže i niže uspjehe u životi ponijeti da u sebi probudi osjećaj da više vrijedi od ostalih.

Od Ebu Seida el-Hudrija, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjernik musliman neće se zasititi znanja sve dok ne skonča u Džennetu." (Tirmizi) Ovaj hadis je veliki podsticaj svakom vjerniku na putu učenja i sticanja znanja, i motivacija i ohrabrenje onom ko na tom putu posustaje ili naiđe na određene poteškoće.

Ebu Derda', radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Znanje se stječe učenjem i naukovanjem, a blagost se postiže nastojanjem da se bude blag..." (Bejhkei) Ovaj hadis nas uči da ćemo imati znanje onda kada budemo imali kontinuitet u učenju.

Brojni su i primjeri učenih ljudi, koji su u poznim godinama svoga života odlučili se krenuti putem sticanja znanja i učenja. Ibn Hadžer, poznati islamski učenjak, opisujući Salihu b. Kejsana, jednog od poznatih *tabiina*, kaže ovako: "Počeo je učiti i naukom se baviti kada je imao sedamdeset godina. (<http://el-asr.com/tekstovi/cjelozivotno-obrazovanje/>) Imam Zehebi u biografiji poznatog fakiha i muhaddisa po imenu Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Zi'b, kaže ovako: "Zainteresirao se za hadis i počeo ga izučavati tek nakon što je ušao u pozne godine." (Zehebi, 1985)

HIFZ – NAJBOLJI PRIMJER CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Jedna od posebnosti Kur'ana Časnog je da je to knjiga koja se može naučiti napamet. Taj proces se na arapskom jeziku naziva hifzu-l-Kur'an, a osoba koja je u cijelosti naučila Kur'an napamet naziva se hafizu-l-Kur'an, što bi se moglo prevesti kao čuvar Kur'ana. Proces memorisanja Kur'ana kod nas se naziva hifz ili hafizluk, a osoba koja je naučila cijeli Kur'an napamet dobiva titulu hafiza. (Halilović, 2003)

Da bi osoba naučila Kur'an napamet, potrebno je da uloži veliki trud u njegovom zapamćivanju. Ali, jednom naučeno, ne znači za cijeli život naučeno. Svako znanje se mora obnavljati i usavršavati, a posebno osoba koja nauči Kur'an napamet. Ukoliko se ajeti i sure iz Kur'ana ne ponavljaju svakodnevno, ubrzo će se zaboraviti. Na to nas upućuju i o tome govore brojni hadisi.

Prenosi se od Enesa b. Malika, radijallahu anhu, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Izloženi su mi grijesi moga ummeta i nisam vidio većeg grijeha nego da čovjek nauči neku suru iz Kur'ana, ili ajet, pa to zaboravi." (Tirmizi)

Od Ebu Muse el-Eš'arija, radijallahu anhu, prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Dobro čuvajte i obnavljajte ovaj Kur'an i brinite se o njemu, jer tako mi Onoga u čijoj je ruci duša Muhammedova, on se uistinu gubi i zaboravlja brže nego što se deva oslobodi sveze kojom je sputana." (Buhari)

Od Ibn Omera, radijallahu anhuma, prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Primjer onoga ko (napamet) uči Kur'an i druguje s njim je kao primjer sputanih deva. Ako ih (vlasnik) bude nadzirao i na njih pazio, zadržat će ih, a ako ih pusti, one će otići." (Buhari, 4/1920)

Hifz je najbolji primjer kontinuiranog učenja tokom cijelog života i održavanja ljudske memorije svježom.

I na kraju: ...i reci: 'Gospodaru moj, Ti znanje moje povećaj! (Taha, 114)

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog možemo reći da je cjeloživotno učenje nadograđivanje različitih znanja i vještina tokom života, bilo iz ličnih ili profesionalnih razloga. To je zapravo kontinuirani proces učenja koji počinje od rođenja pa sve do naše starosti, uključujući sve oblike učenja u svim životnim okolnostima kao npr. učenja iz porodice, zajednice, škole, raznih situacija iz života, radnog mjesta itd.

Islam kao što je ponudio model rješenja u svim situacijama ovoga svijeta, ima model i podsticaj za iznalaženje problema i po ovom pitanju. Dakle, termin cjeloživotno učenje islamu nije stran i nepoznat. Prvi objavljeni ajeti poslaniku Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, su, između ostalog, i podsticaj za učenje, za sticanje znanja, pravog i konstruktivnog, od koje će svaki pojedinac imati koristi na oba svijeta. Allah, dž.š., je rekao: "Uči, u ime Gospodara tvoga koji stvara, stvara čovjeka od ugruška! Uči, plemenit je Gospodar tvoj, koji podučava peru, koji čovjeka podučava onome što ne zna." (El-'Aleq, 1-5)

Conclusion

From the above, we can say that lifelong learning is upgrading various skills throughout life, either for personal or professional reasons. This is actually a continuous learning process that starts from birth until old age, including all forms of learning in all circumstances, such as; learning from family, community, school, different situation in life, the workplace, etc.

Islam as a model offered solutions in all situations of this world, has a model and an incentive for finding problems and in this regard. The term lifelong learning is not foreign and unknown in Islam. First published verses of the Prophet Muhammad (P b u h), are, among others, incentive to learn, to acquire knowledge, real and constructive, of which every individual benefit in both worlds. Allah is Exalted and Majestic said: "Recite in the name of your Lord who created, Created man from a clinging substance, Recite, and your Lord is the most Generous, Who taught by the pen, Taught man that which he knew not". (El-'Aleq, 1-5).